

Конопельський В. Я.
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального
права та кримінології
Одеського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Кожна країна світу має право на зовнішній та внутрішній суверенітет, самостійний вибір напрямків розвитку країни. Це право кожної країни, в тому числі України, є непорушним.

Із початку війни в Україні розділ КК «Злочини проти основ національної безпеки України» суттєво реформовано. Так, загалом цей розділ доповнено 3 новими статтями:

- ст.111-1 **«Колабораційна діяльність»** (Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03.03.2022 р. № 2108-IX);
- ст.111-2 **«Пособництво державі агресору»** (Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» від 14.04.2022 р. № 2198-IX);
- ст.114-2 **«Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану»** (Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану» від 24.03.2022 № 2160-IX, із змінами; Закон України «Про внесення змін до статті 114-2 Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про засоби протидії збройній агресії Російської Федерації» від 01.04.2022 № 2178-IX).
- Статті 111 «Державна зрада» та ст.113 «Диверсія» доповнені кваліфікуючими ознаками: «вчинення в умовах воєнного стану», «вчинені в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту».

Отже, кримінальне законодавство не стоїть осторонь подій, які відбуваються на території України, приймаються кримінально-правові норми направлені на ефективне покарання та профілактику будь-яких проявів посягання на основи національної безпеки нашої країни.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03.03.2022 р. № 2108-IX Кримінальний кодекс України доповнено статтею 111-1 «Колабораційна діяльність» [1].

Показово, що сьогодні кримінальне законодавство європейських країн не містить прямих згадок про колабораціонізм як підставу для настання відповідного виду відповідальності. Виняток становить хіба що Литовська Республіка, де передбачена кримінальна відповідальність за дії громадянина Литовської Республіки, що полягають у сприянні незаконній владі в утвердженні окупації чи анексії Литовської Республіки,

зокрема в придушенні опору мешканців Литви або в допомозі структурам незаконної влади у здійсненні окупації чи анексії (ст. 120 Кримінального кодексу Литовської Республіки “Колабораціонізм”) [2, с.118].

Стаття 111-1 Кримінального кодексу України «Колабораційна діяльність» складається з 8 частин, кожна з яких передбачає кримінальну відповідальність за самостійні діяння, за виключенням частини 8 цієї статті, яка фактично передбачає кваліфікований склад цього кримінального правопорушення. Санкції за ч.1. та ч. 2 ст.111-1 Кримінального кодексу України передбачають покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п’ятнадцяти років [3]. Цей вид покарання у цих частинах застосовується як основна міра покарання, і відповідно до класифікації кримінальних правопорушень, яка передбачена у ст.12 КК України, ч.1. та 2 ст.111-1 КК України, відносяться до категорії кримінальних проступків.

Покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у теорії кримінального права відноситься до змішаних видів покарання. Призначається у випадках, коли вчинення кримінального правопорушення було пов’язане зі службовим становищем підсудного або із зайняттям ним певною діяльністю, з метою недопущення вчинення ним у подальшому кримінальних правопорушень із використанням певної посади чи в результаті зайняття певною діяльністю. Суд не вправі призначити покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю щодо особи, яка не обіймає певної посади або не має права займатися певною діяльністю (лікаруванням, викладанням, управлінням транспортним засобом тощо) [4, с.324-325].

Логічне та систематичне тлумачення змісту ч.1 та ч.2 ст.111-1 КК дає можливість зробити висновок, що суб’єктом цих діянь є осудна фізична особа, яка досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність. Не містяться вказівки на додаткові ознаки суб’єкта, окрім вказівки на громадянство (громадянин України). Відповідно особи, які вчиняють дії, відповідальність за які, закріплено у ч.1 та ч.2 ст.111 -1 Кримінального кодексу України, але не обіймають певні посади чи не мають права займатися певними видами діяльності не можуть бути піддані кримінальному покаранню за ч.1. або ч.2 ст.111-1 КК України. Вихід вбачається у закріпленні в санкції ч.1 та ч.2 ст.111-1 Кримінального кодексу України покарань, які могли б застосовуватися до винної особи, але не передбачали обіймання певної посади чи зайняття певними видами діяльності. Пропонуємо доповнити санкцію ч.1. та ч.2 ст.111-1 Кримінального кодексу України такими видами кримінальних покарань як штраф, громадські роботи та виправні роботи, оскільки такі види покарання не змінять ступеня суспільної небезпеки вчиненого діяння, але будуть давати можливість притягати до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили дії, відповідальність за які закріплено у ч.1 або ч.2 ст.111-1 КК України.

Окрім цього, Розділ I «Злочини проти основ національної безпеки», де розташовано ст.111-1 Кримінального кодексу України, не змінював свою назву, після закріплення у Кримінальному кодексі України поняття «кримінальне правопорушення», саме завдяки тому, що всі статті, які було розташовані у цьому розділі Особливої частини Кримінального кодексу України відносились до категорії «злочинів», згідно класифікації кримінальних правопорушень, передбаченої ст.12 Кримінального кодексу України. З появою ст.111-1 Кримінального кодексу України «Колабораційна діяльність», ч.1 та 2 якої відносяться до кримінальних проступків, виникає питання про невідповідність назви розділу та ступеню суспільної небезпечності діянь, відповідальність за які передбачено у статтях розділу I «Злочини проти основ національної безпеки». Для усунення невідповідності пропонуємо викласти назву розділу I Особливої частини Кримінального кодексу України у такій редакції: «*Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України*».

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12> (дата звернення 28.11.2022 р.)
2. Письменський Є. Колабораціонізм у сучасній Україні як кримінально-правова проблема. *Право України*. 2020 р. С.116-128.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення 28.11.2022р.)
4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / підготовлено колективом авторів; за заг. ред. В. Я. Конопельського, В. О. Меркулової. Одеса, ОДУВС, 2021. 452 с.